

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΣΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΣΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

ΕΝΙΑΙΕΣ ΤΕΛΙΚΕΣ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2023-2024
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΕΣΕΚ

ΛΥΣΕΙΣ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: ΔΕΥΤΕΡΑ 13 ΜΑΪΟΥ 2024
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
Α΄ ΣΕΙΡΑ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ: Γ001

ΟΙ ΛΥΣΕΙΣ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΕΙΚΟΣΙ ΜΙΑ (21) ΣΕΛΙΔΕΣ

Συντηρητικό και δημοκρατικό σχολείο

Η τέχνη μέσα σε ένα δημοκρατικό σχολείο θα μπορούσε να κινητοποιήσει τις ζωτικές δυνάμεις των παιδιών και των εκπαιδευτικών και να τους τροφοδοτήσει με νέες. Ένα ουσιαστικά δημοκρατικό σχολείο και όχι ένα τύποις δημοκρατικό σχολείο γεμάτο, «με ολιγαρχικά περιεχόμενα», όπως θα έλεγε ο Καστοριάδης, θα φρόντιζε να αξιοποιήσει την τέχνη για να προσφέρει «αντισταθμιστική εκπαίδευση» αναπληρώνοντας με πλήθος και ποιότητα καλλιτεχνικών ερεθισμάτων το φτωχό, στερημένο περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνουν πολλά παιδιά. Θα δημιουργούσε επίσης τις συνθήκες για να εκφραστούν και να δημιουργήσουν τα ίδια, να πιστέψουν στον εαυτό τους και στις δυνάμεις τους και να βγουν από την κατάσταση του «απαξιώσιμου» ή «απαξιωμένου» στην οποία πολλά παιδιά έχουν περιέλθει μέσα στην κοινωνία και μέσα στο σχολείο.

Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να εντάξει ακόμα και τα «δυσκολότερα» από τα παιδιά στη σχολική τάξη και στη σχολική ζωή δίνοντας ένα νόημα στην παρουσία τους στο σχολείο, ακόμα και κερδίζοντάς τα στο δρόμο της γνώσης και της μόρφωσης, αφού θα μπορούσαν να μην αισθάνονται πια το σχολείο σαν ένα αφιλόξενο, καταπιεστικό περιβάλλον. Την ίδια στιγμή θα ενίσχυε και θα έδινε μια δυναμική διέξοδο στο «πολιτισμικό κεφάλαιο» των παιδιών που κουβαλούν ήδη ένα θετικό φορτίο από τις περιστάσεις της ζωής τους και θα τα βοηθούσε να το αξιοποιήσουν προς όφελός τους και προς όφελος της κοινότητας.

Ένα δημοκρατικό σχολείο θα προσπαθούσε μέσω της τέχνης όχι να εξισώσει αλλά να εξισοροπήσει, όχι να ισοπεδώσει αλλά να εξυψώσει, όχι να διαχωρίσει αλλά να εντάξει και να βοηθήσει τον καθένα και την καθεμιά να βρει τη θέση του στη σχολική κοινότητα. Αλλά το σημερινό σχολείο είναι ένα σχολείο που γίνεται όλο και περισσότερο, στον καιρό του παγκοσμιοποιημένου νεοφιλελευθερισμού, σχολείο των διακρίσεων και της κοινωνικής και πολιτισμικής αναπαραγωγής, ένα σχολείο το οποίο φροντίζει, όπως γράφει ο Bernstein, «οι “καλύτεροι” να απολαμβάνουν περισσότερο και να γίνονται ακόμα καλύτεροι, ενώ οι κοινωνικά οριζόμενοι ως “χειρότεροι” να απολαμβάνουν λιγότερα και να γίνονται ακόμα “χειρότεροι”». Η στάση αυτή, η οποία θέτει όλα τα προσχήματα της νομιμότητας στην υπηρεσία της νομιμοποίησης των προνομίων, προϋποθέτει και απαιτεί, εκτός των άλλων, η τέχνη να είναι μια σφραγίδα κοινωνικής ιδιαιτερότητας και υπεροχής, ένα παράσημο ευαισθησίας και καλού γούστου που επιδεικνύεται άμα τη εμφανίσει στις κοινωνικές συναναστροφές και προκαλεί τον θαυμασμό και την αποδοχή, ένα σύμβολο που παραπέμπει αυτόματα στις κορυφές της κοινωνικής ιεραρχίας.

Η στάση αυτή βρίσκεται σε πλήρη αντιδιαστολή τόσο με σημαντικά παραδείγματα της διεθνούς εμπειρίας όσο και με τις απόψεις των επιστημόνων και των καλλιτεχνών, τις επισημάνσεις, τις προτάσεις και τις εκκλήσεις τους. Έρχεται, όμως, και σε πλήρη αντίθεση με τη σκέψη και την πράξη κοινωνικών οραματιστών, όπως ο Αμπρέου, ο οποίος

παρατηρεί: «Η κουλτούρα που προορίζεται για τους φτωχούς δεν μπορεί να είναι μια φτωχή κουλτούρα.» [...]

Αν, όπως γράφει ο Λειβαδίτης για τη μουσική στο ομώνυμο ποίημά του, η τέχνη «είναι μια άλλη δικαιοσύνη», αυτήν ακριβώς τη δικαιοσύνη είναι που στερεί το ταξικό, συντηρητικό σχολείο από τα παιδιά.

Αλεξάνδρα Μητσιάλη, «Οι τέχνες στο ελληνικό σχολείο. Μιλώντας για μορφωτικά και κοινωνικά σύνορα», *Πρακτικά συνεδρίου. 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Κριτικής Εκπαίδευσης*, Θεσσαλονίκη, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Α.Π.Θ., 2023, σσ. 386-387. Διασκευή

A.I. ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΜΟΡΦΗΣ

(ΜΟΝΑΔΕΣ 30)

A.I.1. Να γράψετε περίληψη του κειμένου έκτασης 120 - 140 λέξεων. Το κείμενό σας πρόκειται να δημοσιευθεί στην εφημερίδα του σχολείου σας.

(μονάδες 8)

Μονάδες περιεχομένου:

Αναμένεται να γίνει αναφορά στα εξής σημεία:

Επικοινωνιακό πλαίσιο:

[συγγραφέας: Αλεξάνδρα Μητσιάλη], [κειμενικό είδος: δοκίμιο], [τίτλος: «Συντηρητικό και δημοκρατικό σχολείο»], [Θέμα: η συμβολή της τέχνης σε ένα δημοκρατικό σχολείο], [τόπος δημοσίευσης: *Πρακτικά Συνεδρίου*], [ημερομηνία: Ιούλιος 2023]

Σημείωση:

Δίνεται **0,5 μονάδα για δύο σημεία** αναφοράς στο επικοινωνιακό πλαίσιο.

Ενδεικτικά σημεία:

1^η παράγραφος:

- Η τέχνη ως κινητοποιός και ανανεωτική δύναμη μαθητών/-τριών και εκπαιδευτικών μέσα σ' ένα δημοκρατικό σχολείο.
- Το (ουσιαστικά) δημοκρατικό σχολείο αξιοποιεί την τέχνη ως μέσο για «αντισταθμιστική εκπαίδευση» για τα παιδιά προερχόμενα από φτωχό περιβάλλον.
- Εφαλτήριο για έκφραση, δημιουργία και ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των «αδύναμων» παιδιών.

2^η παράγραφος:

- Δυνατότητα ένταξης των «δύσκολων» παιδιών στο σχολικό περιβάλλον και ευκαιρία για απόκτηση γνώσης.

- Διέξοδος και ενίσχυση του «πολιτισμικού κεφαλαίου» και ανάλογα καλλιεργημένων παιδιών προς όφελος των ιδίων και του κοινωνικού συνόλου.

3^η παράγραφος:

- Ο ρόλος του δημοκρατικού σχολείου μέσω της τέχνης είναι να εξισορροπήσει, να εξυψώσει και να εντάξει το κάθε παιδί στη σχολική κοινότητα.
- Στη σύγχρονη εποχή του νεοφιλελευθερισμού παρατηρούνται διακρίσεις και φαινόμενα κοινωνικής και «πολιτισμικής αναπαγωγής».
- Με αυτά τα δεδομένα η τέχνη θεωρείται και αποδεικνύεται σημάδι ανωτερότητας, αποδοχής και υπεροχής.

4^η παράγραφος:

- Η θεώρηση αυτή είναι αντίθετη με τα παραδείγματα και τις απόψεις των επιστημόνων, των καλλιτεχνών καθώς και των κοινωνικών οραματιστών (Αμπρέου).

5^η παράγραφος:

- Το ταξικό και συντηρητικό σχολείο στερεί τη δικαιοσύνη / τις ίσες ευκαιρίες στα παιδιά.

Μονάδες Δομής – Έκφρασης:

- Χρήση συνδετικών λέξεων – αλληλουχία – συλλογιστική του κειμένου. Αν απλώς αντιγράφονται σημεία του κειμένου και αραδιάζονται ασύνδετα, δίνονται για τη δομή μηδέν (0) μονάδες.
- Για απλή αντιγραφή, χωρίς τη χρήση διαρθρωτικών λέξεων: αφαιρούνται **4 μονάδες**.
- Χρήση κατάλληλου λεξιλογίου, έκφραση – σύνταξη.
- Υπέρβαση ορίου λέξεων (πέραν των 180): Αφαιρείται **1 μονάδα**.
- Πέραν των 200 λέξεων: αφαιρούνται **4 μονάδες**.

A.I.2. Να γράψετε **έναν (1)** τρόπο πειθούς και **ένα (1)** αντίστοιχο μέσο πειθούς που χρησιμοποιεί η συγγραφέας στην πρώτη (1^η) παράγραφο του κειμένου. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.

(μονάδες 4)

Ενδεικτική απάντηση:

ΤΡΟΠΟΣ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΜΕΣΟ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ
Επίκληση στη λογική	Επιχείρημα: - προτάσεις κρίσεως - συλλογισμός	<ul style="list-style-type: none"> ➤ «Ένα ουσιαστικά δημοκρατικό σχολείο...στερημένο περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνουν πολλά παιδιά.» ➤ «Θα δημιουργούσε επίσης τις συνθήκες ... και στις δυνάμεις τους»

Επίκληση στο συναίσθημα	<ul style="list-style-type: none"> - Συναισθηματικά φορτισμένος λόγος - Μεταφορικός λόγος 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ «να βγουν από την κατάσταση του «απαξιώσιμου» ή «απαξιωμένου» στην οποία πολλά παιδιά έχουν περιέλθει μέσα στην κοινωνία και μέσα στο σχολείο.» ➤ «φτωχό και στερημένο περιβάλλον»
Επίκληση στην αυθεντία	<ul style="list-style-type: none"> - Τα λόγια μιας προσωπικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ «Ένα ουσιαστικά δημοκρατικό σχολείο και όχι ένα τύποις δημοκρατικό σχολείο γεμάτο “με ολιγαρχικά περιεχόμενα”, όπως θα έλεγε ο Καστοριάδης»

A.I.3. «Η τέχνη μέσα σε ένα δημοκρατικό σχολείο θα μπορούσε να κινητοποιήσει τις ζωτικές δυνάμεις των παιδιών και των εκπαιδευτικών και να τους τροφοδοτήσει με νέες».

Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την πιο πάνω άποψη της συγγραφέως; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. Ακολούθως να παρουσιάσετε **δύο (2)** λόγους εξαιτίας των οποίων παρεμποδίζεται, κατά τη γνώμη σας, η λειτουργία του δημοκρατικού σχολείου.

(μονάδες 4)

Ενδεικτική απάντηση:

➤ Άποψη και τεκμηρίωση θέσης

Σημείωση: δεν θα δοθούν μονάδες αν ο/η μαθητής/-τρια γράφει απλώς ότι συμφωνεί / διαφωνεί.

Αναμένεται οι μαθητές/-τριες να εκφράσουν τη συμφωνία τους με την πιο πάνω θέση, τεκμηριώνοντας την άποψή τους με μια ορθολογική αναφορά (είτε από το κείμενο είτε εκτός κειμένου), όπως:

- Η Τέχνη μπορεί να προσφέρει «αντισταθμιστική εκπαίδευση» σε ένα δημοκρατικό σχολείο, μέσα από τα καλλιτεχνικά της ερεθίσματα, τα οποία συνήθως οι μαθητές/-τριες στερούνται στη σύγχρονη εποχή.
- Η Τέχνη μπορεί να προσφέρει στα παιδιά τη δυνατότητα να εκφραστούν ελεύθερα, να δημιουργήσουν και έτσι να τονώσουν την αυτοπεποίθηση και αυτοεικόνα τους, ξεφεύγοντας από πολύ αρνητικές καταστάσεις (βλ. «απαξιώσιμου» - «απαξιωμένου»).

[Μέσω της τέχνης το δημοκρατικό σχολείο]:

- Θα μπορούσε να δημιουργήσει τις συνθήκες για να εκφραστούν και να δημιουργήσουν τα ίδια τα παιδιά, να πιστέψουν στον εαυτό τους και στις δυνάμεις τους.
- Θα αναπλήρωνε με πλήθος και ποιότητα καλλιτεχνικών ερεθισμάτων το φτωχό, στερημένο περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνουν πολλά παιδιά.
- Θα μπορούσε να αμβλύνει τις εκάστοτε κοινωνικές διαφορές, εντάσσοντας ακόμα και τα «δυσκολότερα» από τα παιδιά, με τρόπο αρμονικό, στο σχολικό περιβάλλον.
- Θα μπορούσε να προσδώσει ένα διαφορετικό νόημα και μια πιο ελπιδοφόρα χροιά στην παρουσία των αποκλεισμένων ή και παραβατικών παιδιών μέσα στους κόλπους του σχολικού περιβάλλοντος, «ωθώντας τα στον δρόμο της γνώσης και της μόρφωσης» και «βοηθώντας τα να μην αισθάνονται πια το σχολείο σαν ένα αφιλόξενο, καταπιεστικό περιβάλλον».
- Θα συνέβαλλε στην εξισορρόπηση χαρακτήρων, την εξύψωση του ήθους και την ομαλή ένταξη των παιδιών στη σχολική κοινότητα.
- ...

Σε περίπτωση διαφωνίας με την πιο πάνω θέση, οι μαθητές/-τριες αναμένεται να την τεκμηριώσουν με όποιο επιχείρημα επιθυμούν, αρκεί αυτό να είναι ορθολογικό και να απαντά στο γιατί η Τέχνη δεν μπορεί να κινητοποιήσει τις ζωτικές δυνάμεις των παιδιών και των εκπαιδευτικών και να τις τροφοδοτήσει με νέες.

➤ Λόγοι:

- Ωφελιμιστικός, χρησιμοθηρικός χαρακτήρας εκπαίδευσης
- Μεγάλος όγκος διδακτέας ύλης
- Ανταγωνιστική λογική των μαθητών/-τριών
- Δασκαλοκεντρικό μοντέλο διδασκαλίας
- Αντιπαιδαγωγικές μέθοδοι διδασκαλίας (τυποποίηση)
- Ελλείψεις στον εξοπλισμό και την υλικοτεχνική υποδομή
- Ανισότητες στον χώρο της εκπαίδευσης
- ...

A.I.4. Στην ακόλουθη φράση η συγγραφέας κάνει χρήση της μεταφορικής/ συνυποδηλωτικής γλώσσας. Να αποδώσετε την κυριολεκτική της σημασία και να αναφέρετε **έναν (1)** σκοπό που εξυπηρετεί η χρήση της:
«...που κουβαλούν ήδη ένα θετικό φορτίο από τις περιστάσεις της ζωής τους...»

(μονάδες 3)

Ενδεικτική απάντηση:

➤ Κυριολεκτική σημασία:

Οι θετικές εμπειρίες που (μετα)φέρουν μαζί τους από τη ζωή / τα εφόδια που έχουν αποκομίσει από τις συνθήκες, καταστάσεις της ζωής τους.

➤ Λειτουργία:

Η μεταφορική / συνυποδηλωτική χρήση της γλώσσας στοχεύει:

- να προκαλέσει το ενδιαφέρον του δέκτη και να τον ευαισθητοποιήσει
- να τέρψει και να συγκινήσει τον δέκτη, κάνοντας επίκληση στο συναίσθημα
- να προσδώσει πρωτοτυπία, ζωντάνια και παραστατικότητα στο κείμενο
- να προσδώσει λογοτεχνική χροιά στο ύφος του κειμένου

A.I.5. Να εντοπίσετε στη δεύτερη (2^η) παράγραφο **μια (1)** φράση που συμβάλλει στη συνοχή και συνεκτικότητα του κειμένου και να εξηγήσετε τη λειτουργία της σε σχέση με το περιεχόμενο.

(μονάδες 3)

Ενδεικτική απάντηση:

- **«Με τον τρόπο αυτό»:** λειτουργεί ως επεξήγηση του επιχειρήματος που διατυπώθηκε στην προηγούμενη παράγραφο (για ενθάρρυνση των πιο «αδύναμων» παιδιών) και αναφέρεται στη συμβολή της τέχνης στο να κινητοποιήσει τα παιδιά αυτά να αποκτήσουν γνώση.
- **«Την ίδια στιγμή»:** λειτουργεί ως προσθήκη στα προηγούμενα επιχειρήματα της παραγράφου. Προσθέτει ακόμη ένα επιχείρημα για τον ευεργετικό ρόλο της τέχνης στην εκπαίδευση. Η φράση δηλώνει επίσης και χρονική σχέση, κάτι που γίνεται παράλληλα με αυτό που δηλώθηκε προηγουμένως.
- **«Ακόμα και»:** λειτουργεί ως επανάληψη ενισχύοντας ακόμη περισσότερο το επιχείρημα της συγγραφέως.
- **«Αφού θα»:** αιτιολογικός σύνδεσμος. Αιτιολογεί το προηγούμενο επιχείρημα εξηγώντας ότι το σχολείο δεν θα είναι πλέον ένα καταπιεστικό περιβάλλον.
- **«Προς όφελος»:** λειτουργεί ως επανάληψη, προσδίδοντας έμφαση στο περιεχόμενο (επιχειρηματολογία της συγγραφέως).

A.I.6. Να αντικαταστήσετε τις πιο κάτω υπογραμμισμένες λέξεις με **μία (1)** συνώνυμή τους, διατηρώντας τον γραμματικό τους τύπο και το νόημα της φράσης:

α. [...] ένα σύμβολο που παραπέμπει αυτόματα στις κορυφές της κοινωνικής ιεραρχίας.

β. Η στάση αυτή βρίσκεται σε πλήρη αντιδιαστολή τόσο με σημαντικά παραδείγματα...

(μονάδες 4)

Ενδεικτική απάντηση:

Αυτόματα: αμέσως, ευθύς, παρευθύς, κατευθείαν, μεμιάς, μονομιάς, αυθωρεί, αδιαμεσολάβητα, μηχανικά, άμεσα, απευθείας, ευθέως

Αντιδιαστολή: αντίθεση, διάσταση, αντιπαράθεση, αντινομία, αντιπαράβολή, σύγκρουση, διαφωνία

Σημείωση:

Για ορθογραφικό/-ά λάθος/-η σε κάθε λέξη αφαιρείται 0,5 μονάδα.

Για λανθασμένη χρήση γραμματικού τύπου αφαιρείται 0,5 μονάδα.

Και για τα δύο λάθη αφαιρείται 1 μονάδα.

A.I.7. Να μεταφέρετε τον πιο κάτω πίνακα στο τετράδιο απαντήσεών σας και να συμπληρώσετε στην κατάλληλη στήλη **ένα (1)** παράγωγο ουσιαστικό και **ένα (1)** παράγωγο επίθετο για τα πιο κάτω ρήματα του κειμένου.

ΡΗΜΑ	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ	ΕΠΙΘΕΤΟ
(να) ισοπεδώσει		
(να) εντάξει		

(μονάδες 4)

Ενδεικτική απάντηση:

ΡΗΜΑ	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ	ΕΠΙΘΕΤΟ
(να) ισοπεδώσει	ισοπέδωση, ισοπεδωτής, ισοπεδωτήρας, ισοπέδωμα	ισοπεδωτικός/ή/ό, ισόπεδος/η/ο
(να) εντάξει	ένταξη, ενταξιμότητα	ενταξιακός/ή/ό, εντάξιμος/η/ο

Σημείωση:

Για ορθογραφικό/-ά λάθος/-η σε κάθε παράγωγη λέξη αφαιρείται 0,5 μονάδα.

A.II. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

(ΜΟΝΑΔΕΣ 40)

«Ένα δημοκρατικό σχολείο θα προσπαθούσε μέσω της τέχνης όχι να εξισώσει αλλά να εξισοροπήσει, όχι να ισοπεδώσει αλλά να εξυψώσει, όχι να διαχωρίσει αλλά να εντάξει και να βοηθήσει τον καθένα και την καθεμιά να βρει τη θέση του στη σχολική κοινότητα.»

Σε δοκίμιό σας που θα δημοσιευθεί σε τοπική εφημερίδα να παρουσιάσετε α) τις απαραίτητες, κατά τη γνώμη σας, προϋποθέσεις για να λειτουργήσει ορθά ένα δημοκρατικό σχολείο και β) τα εφόδια που μπορεί να αποκτήσει ένας μαθητής/μια μαθήτρια ώστε να καταστεί ενεργός πολίτης.

(Έκταση 400 - 450 λέξεις)

Σημείωση: Δεν επιτρέπεται να αναφέρετε το ονοματεπώνυμό σας ή οποιοδήποτε άλλο στοιχείο, το οποίο μπορεί να αποκαλύψει την ταυτότητά σας.

A. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

- Πρόλογος
- Κύριο Μέρος
- Επίλογος

Πρόλογος

Καθορισμός και σχολιασμός του θέματος του δοκιμίου:

- Σημαντικός ρόλος του δημοκρατικού σχολείου στη διαμόρφωση του ενεργού πολίτη σε μια εποχή έντονων αντιφάσεων και προκλήσεων.

Κύριο Μέρος:

Αναμένεται από τους υποψηφίους να τοποθετηθούν κριτικά, αναπτύσσοντας επαρκώς και με την κατάλληλη επιχειρηματολογία τα ζητούμενα του θέματος.

Πρώτο Ζητούμενο: προϋποθέσεις λειτουργίας του δημοκρατικού σχολείου

Προϋποθέσεις:

- Λειτουργία του σχολείου: Δημοκρατική. Όλοι οι εμπλεκόμενοι (Διεύθυνση, Εκπαιδευτικοί, Προσωπικό, Μαθητές/-τριες κινούνται και ενεργούν μέσα σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον, σε συνθήκες ελευθερίας και σχολικής δικαιοσύνης. Συλλογικό πνεύμα, συνεργασία, ενεργός συμμετοχή των μαθητών/-τριών (θεσμός μαθητικών κοινοτήτων, εκλογές κ.λπ.).
- Χαρακτήρας της εκπαίδευσης: Ανθρωπιστικός. Δημιουργία υπεύθυνων και ενάρετων, κοινωνικά ευαίσθητων πολιτών, σκεπτόμενων, καλλιεργημένων με αρχές, αξίες και ιδανικά με γνώση και αυτογνωσία, για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας.
- Εκπαιδευτικός: Εμπροσθιμένος με δημοκρατικό ήθος. Εγκατάλειψη αυταρχικού πνεύματος, καθοδηγητής και όχι αυθεντία, μακριά από δογματισμούς, εποικοδομητικός διάλογος, σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας, αντικειμενική και αδιάβλητη αξιολόγηση μαθητών/-τριών, σεβασμός στην προσωπικότητα και διαφορετικότητα του κάθε μαθητή/της κάθε μαθήτριας.
- Αναλυτικά Προγράμματα/Περιεχόμενο σπουδών: Σύγχρονο και με προσανατολισμό οικουμενικό. Ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας. Συνδυασμός τεχνολογικών εξελίξεων με τη σωστή αγωγή.

- Υλικοτεχνική υποδομή: Κατάλληλη. Παρέχει ίσες ευκαιρίες σε όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες για πρόσβαση στη γνώση.
- Εξειδικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα: ενισχυτική διδασκαλία (παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, με μεταναστευτική βιογραφία κ.ά.)
- Κοινωνικοποίηση: Προετοιμασία για την ομαλή ένταξη στην κοινωνία και την πολιτεία / διαμόρφωση κοινωνικής συνείδησης
- Πολιτικοποίηση: Ανάπτυξη υγιούς εθνικής συνείδησης, ιδιότητας πολίτη του κόσμου / οικουμενική συνείδηση.
- Συμπεριληπτικό Σχολείο: Ένα τέτοιο σχολείο αγκαλιάζει όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από ιδιαιτερότητες (παιδιά με φραγμούς στη μάθηση, με μαθησιακές δυσκολίες, με μεταναστευτική βιογραφία κ.ά.), χωρίς αποκλεισμούς, παρέχοντας ισότητα ευκαιριών, προσφέροντας την αναγκαία αντισταθμιστική εκπαίδευση μέσα από εξειδικευμένες εκπαιδευτικές παρεμβάσεις, μαθήματα και Προγράμματα (βλ. εκπαιδευτικά για ενισχυτική / υποστηρικτική διδασκαλία κ.λπ.).
- Σύγχρονα Αναλυτικά Προγράμματα / Προγράμματα Σπουδών: Ανθρωποκεντρικά, που προετοιμάζουν τα παιδιά για την κοινή τους ζωή, χωρίς εκπτώσεις στα μορφωτικά αγαθά, τα οποία είναι προσανατολισμένα σε εκείνα τα θέματα, των οποίων η γνώση αποτελεί το απαραίτητο κλειδί για την κατανόηση και την «κατάκτηση» του κόσμου. Η αναβαθμισμένη θέση των Τεχνών σε ένα τέτοιο πλαίσιο συμβάλλει καθοριστικά στη σφυρηλάτηση του ανθρώπινου και δημοκρατικού σχολείου, καθώς αυτές ανταποκρίνονται σε μεγάλο βαθμό στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές τους ανάγκες, αλλά και στις κλίσεις, τα ταλέντα και τα ενδιαφέροντά τους.
- Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση: Ένα διαπολιτισμικό σχολείο διαχειρίζεται την πολιτισμική ετερότητα και προωθεί σειρά ενεργειών και δράσεων με στόχο την αλληλοαποδοχή, την καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης και την εξάλειψη αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων μεταξύ των παιδιών και εκπαιδευτικών. Μέσα από ένα τέτοιο σχολείο επιδιώκεται η ομαλή ένταξη των μαθητών/-τριών με μεταναστευτική βιογραφία στο Εκπαιδευτικό Σύστημα και η αποτελεσματικότερη επικοινωνία, παρέχοντας εκπαίδευση μέσω της προσφοράς ενισχυμένων και διαφοροποιημένων προγραμμάτων (π.χ. προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας).
- Σύγχρονη υλικοτεχνική υποδομή και σχολικές εγκαταστάσεις με στόχο την προσφορά ίσων ευκαιριών εκπαίδευσης σε όλους τους/τις μαθητές/-τριες (π.χ. τεχνολογικά μέσα, εκπαιδευτικά υλικά, προσβασιμότητα σε όλους τους σχολικούς χώρους από όλα τα παιδιά αλλά και εκπαιδευτικούς).
- ....

Δεύτερο ζητούμενο: εφόδια που μπορεί να αποκτήσει ένας μαθητής/μια μαθήτρια ώστε να καταστεί ενεργός πολίτης

- Πνευματική καλλιέργεια: διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες, αποκτά γνώση και αντίληψη για το κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό γίνεσθαι
- Καλλιέργεια κριτικής σκέψης: αναπτύσσει τον κριτικό στοχασμό, οξύνει τη σκέψη, ελέγχει γόνιμα τα μηνύματα που δέχεται καθημερινά, αντιστέκεται στους κινδύνους της χειραγώγησης, παραπλάνησης, μαζοποίησης κ.λπ.

- Ανάπτυξη δεξιοτήτων: νοητικές, μεταγνωστικές και ψηφιακές δεξιότητες απαραίτητες για τον σύγχρονο πολίτη στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες.
- Διαμόρφωση και ολοκλήρωση προσωπικότητας: αποκτά τις απαραίτητες ηθικοπνευματικές αξίες που θα δημιουργήσουν τον σταθερό αξιακό του κώδικα/ υπόβαθρο
- Εσωτερική συγκρότηση και πληρότητα, εξευγενισμός της ψυχής
- Κοινωνική ευαισθησία: ενδιαφέρεται για τα κοινά, συμμετέχει, προσπαθεί να διασφαλίσει τη συλλογική πρόοδο,
- Διάλογος: μαθαίνει να διαλέγεται, να στηρίζεται στον αληθινό διάλογο ως μέσο επίλυσης των διαφορών
- Πνεύμα συλλογικότητας και συνεργασίας: καλλιεργεί την κοινωνική συνείδηση, αναπτύσσει ουσιαστικές ανθρώπινες σχέσεις, αγωνίζεται για τη δικαιοσύνη
- Διαμόρφωση πολιτικού ήθους: γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις, διαμορφώνει πολιτική άποψη, αντιλαμβάνεται την αξία της συμμετοχικής δημοκρατίας, γνώση του ρόλου του ως πολίτης
- Ενδυνάμωση ευαισθητοποίησης και ενσυναίσθησης
- Διεθμιστικό φρόνημα: αντιλαμβάνεται ότι πέρα από την εθνική συνείδηση ο άνθρωπος πρέπει να μετέχει σε ένα οικουμενικό περιβάλλον και να αγωνίζεται για την αντιμετώπιση παγκόσμιων προβλημάτων
- Ανάπτυξη πρωτοβουλίας: δεν μένει αδρανής απέναντι στα θέματα που προκύπτουν, αίσθημα ευθύνης, αντιλαμβάνονται πως κάθε πολίτης χωριστά οφείλει να προσφέρει το μέγιστο που μπορεί, προκειμένου να επιτελέσει το χρέος του
- ανάπτυξη δημιουργικής σκέψης
- ...

Επίλογος:

- Ανακεφαλαίωση περιεχομένου

B. ΔΟΜΗ

- Εξωτερικά στοιχεία (πρόλογος, κύριο μέρος, επίλογος)
- Δομή αποδεικτικού λόγου (θέση, υποστήριξη, συμπέρασμα)
- Δομή παραγράφων
- Αλληλουχία ιδεών και σύνδεσή τους, διάρθρωση ιδεών

Γ. ΕΚΦΡΑΣΗ

- Σαφήνεια – σύνταξη
- Ακριβολογία – επιλογή κατάλληλου λεξιλογίου
- Ύφος ανάλογο του κειμενικού είδους (δοκίμιο)

Δ. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

- Ορθή χρήση γραμματικών κανόνων.
- Για κάθε 5 ορθογραφικά / γραμματικά λάθη αφαιρείται **1 μονάδα**.
- Απουσία τονισμού: αφαιρείται **1 μονάδα**

Σημείωση:

1. Υπέρβαση ορίου λέξεων: αφαίρεση 1 μονάδας για κάθε 100 λέξεις, πέραν των 600 (για έκταση μέχρι 600 λέξεις δεν αφαιρείται μονάδα).
2. Έκθεση που θα διαπιστωθεί ότι είναι εκτός θέματος, βαθμολογείται με **μηδέν (0)** σε όλα τα σημεία.

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

(ΜΟΝΑΔΕΣ 30)

Να μελετήσετε τα παρακάτω κείμενα και να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις που ακολουθούν.

Β1.

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γιώργος Σεφέρης, «Ελένη»

[...]

«Τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες».

Αηδόνι ντροπαλό, μες στον ανασασμό των φύλλων,
συ που δωρίζεις τη μουσική δροσιά του δάσους
στα χωρισμένα σώματα και στις ψυχές
αυτών που ξέρουν πως δε θα γυρίσουν.

5

Τυφλή φωνή, που ψηλαφείς μέσα στη νυχτωμένη μνήμη
βήματα και χειρονομίες· δε θα τολμούσα να πω φιλήματα·
και το πικρό τρικύμισμα της ξαγριεμένης σκλάβας.

«Τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες».

Ποιες είναι οι Πλάτρες; Ποιος το γνωρίζει τούτο το νησί;

10

Έζησα τη ζωή μου ακούγοντας ονόματα πρωτάκουστα:
καινούριους τόπους, καινούριες τρέλες των ανθρώπων ή των θεών·
η μοίρα μου που κυματίζει
ανάμεσα στο στερνό σπαθί ενός Αίαντα
και μιαν άλλη Σαλαμίνα
μ' έφερε εδώ σ' αυτό το γυρογάλι.

15

Το φεγγάρι

βγήκε απ' το πέλαγο σαν Αφροδίτη·
σκέπασε τ' άστρα του Τοξότη, τώρα πάει νά 'βρει
την καρδιά του Σκορπιού, κι όλα τ' αλλάζει.

Πού είν' η αλήθεια;

20

Ήμουν κι εγώ στον πόλεμο τοξότης·
το ριζικό μου, ενός ανθρώπου που ξαστόχησε.

[...]

Δακρυσμένο πουλί,

στην Κύπρο τη θαλασσοφίλητη

που έταξαν για να μου θυμίζει την πατρίδα,

55

άραξα μοναχός μ' αυτό το παραμύθι,

αν είναι αλήθεια πως αυτό είναι παραμύθι,

αν είναι αλήθεια πως οι άνθρωποι δε θα ξαναπιιάσουν
τον παλιό δόλο των θεών·

αν είναι αλήθεια

πως κάποιος άλλος Τεύκρος, ύστερα από χρόνια,

60

ή κάποιος Αίαντας ή Πρίαμος ή Εκάβη

ή κάποιος άγνωστος, ανώνυμος, που ωστόσο

είδε ένα Σκάμαντρο να ξεχειλάει κουφάρια,

δεν το 'χει μες στη μοίρα του ν' ακούσει

μαντατοφόρους που έρχονται να πούνε

65

πως τόσοσ πόνος τόση ζωή

πήγαν στην άβυσσο

για ένα πουκάμισο αδειανό για μίαν Ελένη.

Ερώτηση Β1

α. Σύμφωνα με μία άποψη, στο ποίημα «ο Τεύκρος λειτουργεί ως μια persona, πίσω από την οποία κρύβεται ο ίδιος ο ποιητής». Να εντοπίσετε **δύο (2)** σημεία στους στίχους 1-22 («Τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε...ενός ανθρώπου που ξαστόχησε») που τεκμηριώνουν αυτή την άποψη και να τα αναπτύξετε.

(μονάδες 6)

Ενδεικτικά σημεία απάντησης:

- «Τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες.»

Ο ποιητής βρίσκεται στην Κύπρο το 1953, όπου, σύμφωνα με τον ίδιο, το κελήδημα του αηδονιού δεν τον αφήνει να κοιμηθεί, ξυπνά τη μνήμη του και δίνει το ερέθισμα για εξωτερίκευση των σκέψεων και συναισθημάτων του.

Ο Τεύκρος μετά το τέλος του τρωικού πολέμου, φτάνει στην πατρίδα, τη Σαλαμίνα, και διωγμένος από τον πατέρα του περνά από την Αίγυπτο, ενδιάμεσο σταθμό στο ταξίδι του για στην Κύπρο.

- «αυτών που ξέρουν πως δε θα γυρίσουν»

Νεκροί Β' Παγκόσμιου πολέμου – Νεκροί τρωικού πολέμου

- «Έζησα τη ζωή μου ακούγοντας ονόματα πρωτάκουστα: / καινούριους τόπους, καινούριες τρέλες των ανθρώπων / ή των θεών·»

Ο ποιητής υπήρξε διπλωμάτης και από τη θέση αυτή ταξίδεψε σε πολλά μέρη. Κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του είχε την ευκαιρία να γνωρίσει πολλά και διαφορετικά πρόσωπα

καθώς και ποικίλες καταστάσεις και να βιώσει από κοντά τις συνέπειες των πράξεων των ανθρώπων.

Ο Τεύκρος μετά το τέλος του τρωικού πολέμου, φτάνει στην πατρίδα, τη Σαλαμίνα, και διωγμένος από τον πατέρα του περνά από την Αίγυπτο, ενδιάμεσο σταθμό στο ταξίδι του για στην Κύπρο.

- «**η μοίρα μου που κυματίζει / ανάμεσα στο στερνό σπαθί ενός Αίαντα / και μian άλλη Σαλαμίνα**

Ο ποιητής φτάνει στην Κύπρο μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου – Ο Τεύκρος μετά την αυτοκτονία του αδερφού του και τον χρησμό του Απόλλωνα, οδηγήθηκε σε μια άλλη Σαλαμίνα που καθόρισε τη μοίρα του.

- «**Πού είν' η αλήθεια; / Ήμουν κι εγώ στον πόλεμο τοξότης / το ριζικό μου, ενός ανθρώπου που ξαστόχησε.**»

Ο ποιητής, από τη θέση του διπλωμάτη, έδινε για πολλά χρόνια τις δικές του διπλωματικές μάχες, κάποιες από τις οποίες δεν κατάφερε, ενδεχομένως, να κερδίσει.

Ο Τεύκρος, τοξότης κατά τον τρωικό πόλεμο, αισθάνεται ότι απέτυχε.

β. Να παρουσιάσετε τη στάση του ποιητικού υποκειμένου απέναντι στον πόλεμο, όπως διαφαίνεται στο επιμύθιο και να τεκμηριώσετε με **δύο (2)** σχετικές αναφορές.

(μονάδες 6)

Ενδεικτικά σημεία απάντησης:

Ο Γιώργος Σεφέρης, έχοντας την εμπειρία των πολέμων που προηγήθηκαν (Βαλκανικοί, Παγκόσμιοι, Μικρασιατική Καταστροφή) και από τις διάφορες θέσεις που υπηρέτησε ως διπλωμάτης, προβληματίζεται για τα πραγματικά αίτια που οδηγούν σε έναν πόλεμο και κατ' επέκταση στις συνέπειες αυτού.

Πιο συγκεκριμένα, το ποιητικό υποκείμενο συνειδητοποιεί ότι:

- οι άνθρωποι σε κάθε εποχή παρασύρονται σε πολέμους που εξυπηρετούν οικονομικά, στρατιωτικά και άλλα συμφέροντα, για να διαπιστώσουν με πίκρα, ύστερα από χρόνια, πως αγωνίστηκαν μάταια, για ψεύτικα και απατηλά ιδανικά, για μια ασήμαντη αφορμή («**κάποιος άλλος Τεύκρος, ύστερα από χρόνια, / ή κάποιος Αίαντας ή Πρίαμος ή Εκάβη / ή κάποιος άγνωστος, ανώνυμος**» / («**για ένα πουκάμισο αδειανό για μian Ελένη**»)).
- οι άνθρωποι, κατά τη διάρκεια ενός πολέμου βιώνουν όλες τις καταστροφικές του συνέπειες με έμφαση στην απώλεια της ανθρώπινης ζωής, αφού πολλοί πεθαίνουν μάταια ή χάνουν αγαπημένα τους πρόσωπα («**ένα Σκάμαντρο να ξεχειλάει κουφάρια**» / «**πως τόσος πόνος τόση ζωή / πήγαν στην άβυσσο**»)).
- ο επικείμενος Αγώνας στην Κύπρο μπορεί να αποβεί μάταιος και η Αγγλία, παρόλο που λίγα χρόνια προηγουμένως συμμετείχε στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, προασπιζόμενη υψηλά ιδανικά, θα αρνηθεί να πράξει το ίδιο και στην περίπτωση

της Κύπρου («δεν το 'χει μες στη μοίρα του ν' ακούσει / μαντατοφόρους που έρχονται να πούνε / πως τόσος πόνος τόση ζωή / πήγαν στην άβυσσο / για ένα πουκάμισο αδειανό για μίαν Ελένη»).

B2.

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Μανόλης Αναγνωστάκης, «Θεσσαλονίκη, Μέρη του 1969 μ.Χ.»

Στην οδό Αιγύπτου – πρώτη πάροδος δεξιά

Τώρα υψώνεται το μέγαρο της Τράπεζας Συναλλαγών

Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως.

Και τα παιδάκια δεν μπορούνε πια να παίξουνε από

τα τόσα τροχοφόρα που περνούνε.

Άλλωστε τα παιδιά μεγάλωσαν, ο καιρός εκείνος πέρασε που ξέρατε

Τώρα πια δε γελούν, δεν ψιθυρίζουν μυστικά, δεν εμπιστεύονται,

Όσα επιζήσαν, εννοείται, γιατί ήρθανε βαριές αρρώστιες από τότε

Πλημμύρες, καταποντισμοί, σεισμοί, θωρακισμένοι στρατιώτες,

Θυμούνται τα λόγια του πατέρα: εσύ θα γνωρίσεις καλύτερες μέρες

Δεν έχει σημασία τελικά αν δεν τις γνώρισαν, λένε το μάθημα

οι ίδιοι στα παιδιά τους

Ελπίζοντας πάντοτε πως κάποτε θα σταματήσει η αλυσίδα

Ίσως στα παιδιά των παιδιών τους ή στα παιδιά των παιδιών

των παιδιών τους.

Προς το παρόν, στον παλιό δρόμο που λέγαμε, υψώνεται

η Τράπεζα Συναλλαγών

– εγώ συναλλάσσομαι, εσύ συναλλάσσεσαι αυτός συναλλάσσεται –

Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως

– εμείς μεταναστεύουμε, εσείς μεταναστεύετε, αυτοί μεταναστεύουν –

Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει, έλεγε κι ο Ποιητής

Η Ελλάδα με τα ωραία νησιά, τα ωραία γραφεία,

τις ωραίες εκκλησιές

Η Ελλάς των Ελλήνων.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γιάννης Ρίτσος, «Αθήνα 1970»

Σ' αυτούς τους δρόμους

άνθρωποι περπατούν· άνθρωποι

βιάζονται, βιάζονται

να φύγουν, να ξεφύγουν (από πού;)

να φτάσουν (πού;) – δεν ξέρω, – όχι πρόσωπα –
σκούπες ηλεκτρικές, μπότες, κιβώτια –
βιάζονται.

Σ' αυτούς τους δρόμους, άλλοτε,
είχαν περάσει με μεγάλες σημαίες,
κι είχαν φωνή (θυμάμαι, την άκουσα)
φωνή ακουστή.

Τώρα,
βαδίζουν, τρέχουν, βιάζονται,
ακίνητοι μες στη βιασύνη τους –
περνάει το τραίνο, μπαίνουν, συνωθούνται·
πράσινο, κόκκινο φανάρι·
ο θυρωρός πίσω απ' τα τζάμια·
[...], ο στρατιώτης, το κρεοπωλείο·
ο τοίχος είναι σταχτής,
πιο ψηλός απ' το χρόνο.
Ούτε τ' αγάλματα δε βλέπουν.

Γιάννης Ρίτσος, «Αθήνα 1970», *Διάδρομος και σκάλα*, 1970: *Ποιήματα I*, Αθήνα, Κέδρος, 1998, σ. 211.

Ερώτηση B2

Κοινό θέμα στα δύο ποιήματα είναι η αλλοτρίωση του λαού:

- i) Να παρουσιάσετε **ένα (1)** σημείο από το κάθε ποίημα στο οποίο εντοπίζεται το θέμα της αλλοτρίωσης.
- ii) Στο ποίημα «Θεσσαλονίκη, Μέρες του 1969 μ.Χ.» η αλλοτρίωση παρουσιάζεται, μεταξύ άλλων, μέσω της ειρωνείας, ενώ στο ποίημα «Αθήνα 1970» αυτή παρουσιάζεται, κυρίως, μέσω του σχήματος λόγου της αντίθεσης. Να εξηγήσετε τεκμηριωμένα αυτήν τη διαπίστωση με **ένα (1)** παράδειγμα από το κάθε ποίημα.

(μονάδες 10)

Ενδεικτικά σημεία απάντησης B2 (i):

Μανόλης Αναγνωστάκης, «Θεσσαλονίκη, Μέρες του 1969 μ.Χ.»

Αλλοτρίωση λαού	Τεκμηρίωση
Ο τίτλος του ποιήματος	Γίνεται δεκτή η απάντηση μόνο εάν ο τίτλος συσχετιστεί με το θέμα της αλλοτρίωσης, σε συνάρτηση με το περιεχόμενο του ποιήματος.

	Για αναφορά μόνο στον τίτλο δεν δίνονται μονάδες.
Ο λαός συναλλάσσεται, εμπορευματοποιεί και θεοποιεί το χρήμα: Οι συναλλαγές δεν είναι μόνο οικονομικής φύσεως, αλλά επεκτείνονται και στον ηθικοπνευματικό τομέα (έκπτωση αξιών, διάβρωση συνειδήσεων, ιδεολογικοί, πολιτικοί, εθνικοί συμβιβασμοί).	«Τώρα υψώνεται το μέγαρο της Τράπεζας Συναλλαγών» «Προς το παρόν...αυτός συναλλάσσεται –»
Ο λαός βιώνει μία επίπλαστη εικόνα ευμάρειας και ευημερίας: η εικόνα αυτή, στο πλαίσιο της τουριστικοποίησης, δεν αντικατοπτρίζει την πραγματική εικόνα της ελληνικής κοινωνίας, κατά τη δεδομένη ιστορική περίοδο. Αφενός, υποδηλώνεται ο κίνδυνος της τουριστικής αλλοτρίωσης και εμπορευματοποίησης «των ωραίων νησιών», αφετέρου, αναδεικνύεται και μια άλλη ιστορική πτυχή, αφού «τα ωραία νησιά» αποτελούσαν και τόπο εξορίας των πολιτικών αντιφρονούντων.	«Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως.» «Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως» «Η Ελλάδα με τα ωραία νησιά, τα ωραία γραφεία, τις ωραίες εκκλησιές»
Ο λαός οδηγείται στη μετανάστευση, εξαιτίας της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής εξαθλίωσης: Πολλοί μεταναστεύουν λόγω της ανεργίας, άλλοι λόγω της άρνησής τους να συμβιβαστούν με το δικτατορικό καθεστώς, γεγονός που αποκαλύπτει την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής. Ανάμεσα στους μετανάστες και πολλοί πολιτικοί και πνευματικοί άνθρωποι. Άλλοι πάλι εξορίζονται ως πολιτικοί αντιφρονούντες στα «ωραία νησιά».	«–εμείς μεταναστεύουμε, εσείς μεταναστεύετε, αυτοί μεταναστεύουν –» «Η Ελλάδα με τα ωραία νησιά, τα ωραία γραφεία»
Ο λαός χαρακτηρίζεται από το αίσθημα της καχυποψίας, της ανασφάλειας και του φόβου: τα παιδιά δεν παίζουν ανέμελα όπως άλλοτε, ούτε ψιθυρίζουν μυστικά, γιατί έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους. Η απώλεια της ανεμελιάς και της παιδικής αθωότητας είναι χαρακτηριστικά του κλίματος που επικρατεί και δηλωτικά της ψυχοσυναισθηματικής αλλοτρίωσης που έχει κατισχύσει, ως απόρροια του δικτατορικού καθεστώτος.	«Και τα παιδάκια δεν μπορούνε πια...θωρακισμένοι στρατιώτες»

Γιάννης Ρίτσος, «Αθήνα 1970»

Αλλοτρίωση λαού	Τεκμηρίωση
<p>Οι άνθρωποι παρουσιάζονται βιαστικοί και αποπροσανατολισμένοι. Βιάζονται να ξεφύγουν, αλλά δεν έχουν συγκεκριμένο σκοπό και προορισμό. Περιφέρονται μηχανικά και απρόσωπα, γεμάτοι αγωνία που ολοένα εντείνεται και θέλουν μόνο να ξεφύγουν, σαν κυνηγημένοι.</p>	<p>«άνθρωποι περπατούν· άνθρωποι βιάζονται, βιάζονται να φύγουν, να ξεφύγουν (από πού;) να φτάσουν (πού;) – δεν ξέρω, – όχι πρόσωπα – σκούπες ηλεκτρικές, μπότες, κιβώτια – βιάζονται»</p>
<p>Οι άνθρωποι γίνονται μια απρόσωπη, άβουλη μάζα, έτσι καθώς στριμώχνονται όλοι μαζί στο τρένο, στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν. Ωστόσο, αν και βιάζονται να φύγουν και τρέχουν και μπαίνουν τελικά στο τρένο, μένουν «ακίνητοι», στάσιμοι, άπραγοι, γιατί ο φόβος και η ανασφάλεια τούς έχουν παραλύσει. Έχουν χάσει την ταυτότητά τους, έχουν χάσει τον εαυτό τους.</p>	<p>«Τώρα, βαδίζουν, τρέχουν, βιάζονται, ακίνητοι μες στη βιασύνη τους – περνάει το τραίνο, μπαίνουν, συνωθούνται· πράσινο, κόκκινο φανάρι· ο θυρωρός πίσω από τα τζάμια· [...], ο στρατιώτης, το κρεοπωλείο· ο τοίχος είναι σταχτής, πιο ψηλός απ' το χρόνο. Ούτε τ' αγάλματα δε βλέπουν.»</p>

Ενδεικτικά σημεία απάντησης B2 (ii):

Μανόλης Αναγνωστάκης, «Θεσσαλονίκη, Μέρρες του 1969 μ.Χ.»

Στο ποίημα «Θεσσαλονίκη, Μέρρες του 1969 μ.Χ.» η αλλοτρίωση του λαού προβάλλεται, μεταξύ άλλων, μέσω της ειρωνείας:

Ειρωνεία	Τεκμηρίωση
<p>Η αλλοτρίωση προβάλλεται με τη χρήση του ρήματος «υψώνεται» και με την κλίση του ρήματος «συναλλάσσομαι» στα τρία πρόσωπα του ενικού. Το ποιητικό υποκείμενο επιδιώκει να δείξει την κυριαρχία του χρήματος κατά την περίοδο της Δικτατορίας, τη διαφθορά, την εμπορευματοποίηση και την αλλοτρίωση μεγάλης μερίδας Ελλήνων.</p>	<p>«Τώρα υψώνεται το μέγαρο της Τράπεζας Συναλλαγών» «Προς το παρόν, στον παλιό δρόμο που λέγαμε, υψώνεται η Τράπεζα Συναλλαγών» «–εγώ συναλλάσσομαι, εσύ συναλλάσσεσαι αυτός συναλλάσσεσαι –»</p>

<p>Η αλλοτρίωση προβάλλεται με την κλίση του ρήματος «μεταναστεύω» στα τρία πρόσωπα του πληθυντικού, με την οποία το ποιητικό υποκείμενο επιδιώκει να τονίσει τη μαζική μετανάστευση, λόγω της άσχημης πολιτικής κατάστασης.</p>	<p>«–εμείς μεταναστεύουμε, εσείς μεταναστεύετε, αυτοί μεταναστεύουν –»</p>
<p>Η αλλοτρίωση προβάλλεται με την αναφορά στους τόπους καταστολής των πολιτικών ελευθεριών (νησιά: τόποι εξορίας), στους χώρους άσκησης εξουσίας και προδοτικής συναλλαγής (ωραία γραφεία) και στις ωραίες εκκλησίες, δηλαδή στη συνεργασία της τότε εκκλησίας με τη δικτατορία, ενώ η συντομευμένη χρήση του συνθήματος των συνταγματαρχών (Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών) παραπέμπει στη χρήση αυτών των ιδανικών από τους Χουντικούς αλλά και στο γεγονός ότι αυτή η Ελλάδα δεν ανήκει πια στους Έλληνες.</p>	<p>«Η Ελλάδα με τα ωραία νησιά, τα ωραία γραφεία, τις ωραίες εκκλησίες Η Ελλάς των Ελλήνων.»</p>

Γιάννης Ρίτσος, «Αθήνα 1970»

Στο ποίημα «Αθήνα 1970» η αλλοτρίωση του λαού παρουσιάζεται, κυρίως, μέσω του σχήματος λόγου της αντίθεσης:

Αντίθεση	Τεκμηρίωση
<p>Αντίθεση ανάμεσα στους ανθρώπους που παλαιότερα διαδήλωναν, ενώ τώρα δεν έχουν φωνή.</p>	<p>«Σ' αυτούς τους δρόμους, άλλοτε, είχαν περάσει με μεγάλες σημαίες, κι είχαν φωνή (θυμάμαι, την άκουσα) φωνή ακουστή.» «Τώρα, βαδίζουν, τρέχουν, βιάζονται, ακίνητοι μες στη βιασύνη τους –»</p>
<p>Αντίθεση ανάμεσα στο πώς συμπεριφέρονται οι άνθρωποι στο παρόν, σε σχέση με το παρελθόν: Οι άνθρωποι πλέον λειτουργούν ως αντικείμενα, ως μηχανές, βιάζονται διαρκώς, σαν να προσπαθούν κάπου να φτάσουν ή από κάπου να ξεφύγουν. Ταυτόχρονα, ενώ βρίσκονται σε διαρκή κίνηση, παραμένουν ακίνητοι, δηλαδή δεν αντιδρούν στην πολιτική κατάσταση που επικρατεί, σε αντίθεση με το πώς συμπεριφέρονταν στο παρελθόν, το οποίο υποδηλώνεται έμμεσα.</p>	<p>«Σ' αυτούς τους δρόμους άνθρωποι περπατούν'...– βιάζονται.» «Τώρα, βαδίζουν, τρέχουν, βιάζονται, ακίνητοι μες στη βιασύνη τους –» «Σ' αυτούς τους δρόμους, άλλοτε, είχαν περάσει με μεγάλες σημαίες, κι είχαν φωνή (θυμάμαι, την άκουσα) φωνή ακουστή.»</p>

B3.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

I. Μ. Παναγιωτόπουλος, *Αστροφεγγιά*

Η δυναστεία του σίδηρου δεν ξεπέφτει. Η βέργα θα φράξει το περιβόλι, θα γίνει μπαλκόνι, θα γίνει κάγκελο. Μόνο που χρειάζεται γης, ένας τόπος όπου θα στηθούν όλα τούτα – κι ο Λύσαντρος Στέργης αφέθηκε ολότελα ανυπεράσπιστος σ' αυτή τη δίψα, σ' αυτόν τον έρωτα της γης τον αχόρταστο. Περιδιάβαζε, συλλογιόταν κι αγόραζε. Για ένα κομμάτι ψωμί, για το τίποτε. Ξεσκάλιζε συμβόλαια, χοτζέτια από τον καιρό της Τουρκιάς, χαρίσματα και δοσίματα, προικοσύμφωνα, μοναστηριακά κιτάπια – κι αγόραζε κι όσο αγόραζε, τόσο ένωθε να μεγαλώνει η εξουσία του, να γίνεται η δύναμή του ασύντριφτη, σα να μην προχωρούσε αυτός απάνου στη γης καταχτώντας, σα ναρχόταν η γης να του προσπέσει στα πόδια του. Ο Νίκος ήταν το δεξί του χέρι. Αθόρυβα, μυστικά. Μια συνωμοσία, που το γραφείο μήτε την ένωθε. Φυσούσε κιάλας ένας άνεμος, μπορεί λιγοστός, απελπισμού στο γραφείο, γιατί λιγότευαν οι δουλειές, η εταιρία, ύστερ' από τη μεγάλη ακμή, περνούσε μια κάμψη. Προσωρινή, χωρίς άλλο. Ίσαμε που ν' αρχίσει ο τόπος να ξανασαίνει, τα σχέδια να μπαίνουν σ' εφαρμογή. Κανένας δεν υποπτευόταν αυτή την καινούρια εκστρατεία του Στέργη, που την έκανε πια για λογαριασμό του, για τον εαυτό του, τον εαυτό του! «Το μεγάλο παιγνίδι». Από κει και πέρα τ' άλλα έρχονται μόνα τους πια. Τα εργοστάσια, τα καράβια, τα σπίτια. Να νιώθεις οριζόντια τους ανθρώπους. Και συ ν' ανοίγεις τα σκέλια σου πάνου στη γης και να ψηλώνεις ίσαμε τ' άστρα. Να η ποίηση! Πόσο φτωχός ήταν προτύτερα και μήτε που τόχε καταλάβει! Μια εταιρία, ένα σπίτι, ένα χτήμα. Όλο «μια», όλο «ένα». Τι αθλιότητα! Τώρα αγοράζει τη γης. Μεθαύριο θα αγοράζει τους ανθρώπους. Η εφημερίδα. Το κύριο άρθρο. Η πολιτική. Ο αγώνας για το λαό. Αυτό είναι! Υπάρχουν έτοιμα πολλά όμορφα λόγια και χιλιάδες αυτιά να τ' ακούσουν. Στο τέλος μπορείς να καταντήσεις και «φιλόανθρωπος». Είναι, βέβαια, κάποιος ξεπεσμός, μα σε γλιτώνει από κάθε τύψη. Παίρνεις δέκα, δίνεις μισό. Η συνταγή είναι εύκολη. Αποχτάς καλοσύνη, χαμόγελο και βιογραφία. Συλλογιέσαι περίλυπα τη φτωχολογιά. Πολύ περίλυπα.

I. Μ. Παναγιωτόπουλος, *Αστροφεγγιά*, Αθήνα, Εκδόσεις Σχολής I. Μ. Παναγιωτόπουλου, 2011, σσ. 167-168.

Ερώτηση B3

Να προσδιορίσετε πώς αντιλαμβάνεται ο Λύσαντρος Στέργης την ενασχόληση με την πολιτική και να αναφέρετε **δύο (2)** γνωρίσματα του χαρακτήρα του, τα οποία διαφαίνονται στο απόσπασμα και εξηγούν αυτή του τη στάση. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.

(μονάδες 8)

Ενδεικτικά σημεία απάντησης:

Η αντίληψη του Λύσαντρου Στέργη για την ενασχόληση με την πολιτική /

Τεκμηρίωση:

- Ο Λύσαντρος Στέργης θεωρεί την ενασχόληση με την πολιτική ως το εισιτήριό του για ανέλιξη, χωρίς να νοιάζεται πραγματικά για τον λαό («Η πολιτική. Ο αγώνας για το λαό. Αυτό είναι!»).
- Μάλιστα, δεν θα χρειαστεί καν να σκεφτεί τι πρέπει να πει, γιατί τα λόγια υπάρχουν, είναι έτοιμα, χιλιοειπωμένα, όπως χιλιάδες είναι οι ανυποψίαστοι πολίτες που θα τα ακούσουν («Υπάρχουν έτοιμα πολλά όμορφα λόγια και χιλιάδες αυτιά να τ' ακούσουν»).
- Θεωρεί την ενασχόληση με την πολιτική «ξεπεσμό» και τη φιλανθρωπία «κατάντια», είναι, όμως, ο εύκολος δρόμος, αφού πλουτίζει, προσφέροντας το ελάχιστο, με αποτέλεσμα να μην νιώθει τύψεις, αφού κάτι προσέφερε τελικά («Στο τέλος μπορείς να καταντήσεις και «φιλάνθρωπος». Είναι, βέβαια, κάποιος ξεπεσμός, μα σε γλιτώνει από κάθε τύψη. Παίρνεις δέκα, δίνεις μισό. Η συνταγή είναι εύκολη»).
- Ο χαρακτήρας του διαπλάθεται ανάλογα, επιδιώκει να δείχνει καλοσύνη και σταδιακά αποκτά φήμη και κτίζει καριέρα, εις βάρος, τελικά, των φτωχών ανθρώπων («Αποχτάς καλοσύνη, χαμόγελο και βιογραφία. Συλλογιέσαι περίλυπα τη φτωχολογιά. Πολύ περίλυπα»).

Γνωρίσματα του χαρακτήρα του του Λύσαντρου Στέργη / Τεκμηρίωση:

- **άπληστος, πλεονέκτης:** Συνειδητά και ολοκληρωτικά επιδίδεται στο κυνήγι του χρήματος και δεν καταβάλλει καμία προσπάθεια να αντισταθεί σ' αυτές τις πράξεις, όπως μαρτυρεί και το επίρρημα «ολότελα».
«ο Λύσαντρος Στέργης αφέθηκε ολότελα ανυπεράσπιστος σ' αυτή τη δίψα, σ' αυτόν τον έρωτα της γης τον αχόρταστο.»
- **οπορτουμιστής, καιροσκόπος, τυχοδιώκτης:** Πλουτίζει, εκμεταλλευόμενος τη συμφορά που ενέσκηψε στον τόπο. Εκμεταλλεύεται το οικονομικό αδιέξοδο, στο οποίο περιήλθαν οι πρόσφυγες, ενεργώντας προς ίδιον όφελος, χωρίς ίχνος συμπόνιας, ευσπλαχνίας.
«Για ένα κομμάτι ψωμί, για το τίποτε. Ξεσκάλιζε συμβόλαια, χοτζέτια από τον καιρό της Τουρκίας, χαρίσματα και δοσίματα, προικοσύμφωνα, μοναστηριακά κιτάπια»
- **φίλαρχος, υπέρμετρα φιλόδοξος:** Η λαχτάρα του για εξουσία και ο πόθος του για ισχύ και κυριαρχία δεν έχουν μέτρο, καθώς ένιωθε ανίκητος.
«κι αγόραζε κι όσο αγόραζε, τόσο ένιωθε να μεγαλώνει η εξουσία του, να γίνεται η δύναμή του ασύντριπτη, σα να μην προχωρούσε αυτός απάνου στη γης καταχτώντας, σα ναρχόταν η γης να του προσπέσει στα πόδια του»
- **φίλαυτος, εγωκεντρικός:** Όλες του οι πράξεις γίνονται αποκλειστικά για το δικό του όφελος.
«Κανένας δεν υποπτευόταν αυτή την καινούρια εκστρατεία του Στέργη, που την έκανε πια για λογαριασμό του, για τον εαυτό του, τον εαυτό του!»
- **αλαζόνας, υπερόπτης, επηρμένος:** Η έπαρση του είναι αποσομοωτική, αφού η απληστία του δεν περιορίζεται μόνο στα άψυχα αλλά επεκτείνεται και στους ανθρώπους.

«Να νιώθεις οριζόντια τους ανθρώπους. Και συ ν' ανοίγεις τα σκέλια σου πάνου στη γης και να ψηλώνεις ίσαμε τ' άστρα.» «Τώρα αγοράζει τη γης. Μεθαύριο θα αγοράζει τους ανθρώπους.»

- **αλλοτριωμένος:** Λόγω απουσίας ηθικών αρχών και προκειμένου να κερδίσει περισσότερα χρήματα και εξουσία, εκμεταλλευόμενος τον πόνο των προσφύγων, διαμορφώνει μια επίπλαστη εικόνα, την οποία προβάλλει προς τα έξω.
«Η συνταγή είναι εύκολη. Αποχτάς καλοσύνη, χαμόγελο και βιογραφία. Συλλογιέσαι περίλυπα τη φτωχολογιά. Πολύ περίλυπα.»

ΤΕΛΟΣ ΛΥΣΕΩΝ